

PARLAMENTARIZMO ISTORIJOS SKAITMENINIMAS: PROBLEMOS IR SPRENDIMAI

VIGINTAS STANCELIS

Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultetas, lektorius
Lecturer at Vilnius Pedagogical University Faculty of History
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
El. paštas Vigintas.Stancelis@vpu.lt

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas, lektorius
Lecturer at Vilnius University Faculty of Communication
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas vigintas.stancelis@kf.vu.lt

Santrauka

Straipsnis skirtas apžvelgti pasaulinę parlamentarizmo istorijos skaitmeninimo, duomenų bazių sudarymo ir publikavimo internete praktiką. Aptariami iššūkiai, su kuriais susiduriama skaitmeninant ir vėliau elektroninėje erdvėje panaudojant atstovaujamosios valdžios, įstatymų leidybos istorijos dokumentus. Nagrinėjamos tokios problemos kaip duomenų formatų ir fizinių laikmenų senėjimas, būdų užtikrinti prieigą prie elektroninių dokumentų ilgalaikėje perspektyvoje paieška. Analizuojami standartai, kuriais remiantis kuriamos skaitmeninės dokumentų kopijos ir sudaromi jų aprašai – metaduomenys, naudojami saugant, kataloguojant ir viešinant sukauptus fondus.

Svarstomi parlamentinės veiklos sričių kėlimosi į elektroninę erdvę, perėjimo nuo popierinės prie elektroninės raštvedybos procesai ir jų galima įtaka parlamentinės istorijos dokumentavimui. Analizuojama pirmaujan-

čių šalių patirtis šiose srityse, žymiausi projektai, jų kryptys ir turinys, iškilnesni skaitmeninimo centrai, jų naudojamos priemonės ir darbų vykdymo metodika.

Reikšminiai žodžiai: skaitmeninimas; informacinės komunikacinės technologijos; e. parlamentas; parlamentarizmo istorija; duomenų bazės; metaduomenys; internetinis archyvas.

Įvadas

Straipsnio tikslas – išanalizuoti lyderiaujančių šalių (JAV, Jungtinės Karalystės, Vokietijos, Australijos, Nyderlandų, Belgijos) patirtį ir laimėjimus skaitmeninant senąjį parlamentarizmo istorijos paveldą, taip pat elektroniniu būdu fiksuojant šiuolaikinės parlamentinės veiklos formas. Aptariami jau nusistovėję standartai ir besitęsianti naujų metodų ir priemonių paieška skaitmeninių dokumentų kūrimo, saugojimo ir sklaidos srityse. Dauguma kitų šalių, įskaitant Lietuvą, žinoma, irgi turi savo įdirbį ir laimėjimų, tačiau technologijų, standartų ir metodų srityje jos iš esmės seka minėtų šalių patirtimi, todėl šiame straipsnyje nebus aptariamoms.

Greta jau sukaupto patyrimo analizės, straipsniu siekiama bent jau iš dalies atsakyti į naujai išskylančius klausimus. Vienas iš jų – būtinybė reikiamu laiku užfiksuoti ir išlaikyti elektroniniu formatu kuriamus ir platinamus parlamentinės veiklos produktus, nustatyti būdus, kaip jais būtų galima pasinaudoti ateityje, kai neišvengiamai pasikeis techninė ir programinė įranga. Taip pat svarbu, kad skaitmeniniu pavidalu išsaugota istorija taptų prieinama kuo didesnei auditorijai naudotojų – nuo profesionalaus tyrinėtojo iki smalsaus moksleivio.

Archyvai ir parlamentinės bibliotekos seniai tarnauja kaip svarbių dokumentų saugyklos, atminties institucijos. Parlamentarizmo istorija kruopščiai archyvuojama visais galimais formatais – popieriuje, mikrofilmuose, kompiuterinėse laikmenose. Tačiau pasaulis keičiasi labai greitai, ir paveldo institucijų darbo metodai, jo organizavimas privalo neat-

silikti nuo supančios tikrovės ritmo. Svarbu ne vien tik išsaugoti fizinius parlamentarizmo istorijos objektus, apsidraudžiant dar ir skaitmeninėmis jų kopijomis, bet ir sukurti priemonių sistemą, leidžiančią dabarties ir ateities virtualiems elektroniniams archyvams užtikrinti efektyvų prieinamumą prie sukaupto paveldo¹. Prieš gerą dešimtmetį Jeremý'is Rifkinas, ekonomikos ir politikos mokslų specialistas, tiriantis mokslo ir technologijų įtaką civilizacijos raidai, pasiūlė naują pavadinimą mūsų gyvenamai epochai – *Prieinamumo amžius (Age of Access)*².

Siekiant tikro, visapusiško prieinamumo negalima apsiriboti pačiu siauriausiu skaitmeninimo proceso suvokimu – tiesiog nuskenuoti archyvinės nuotraukas, perfotografuoti senus rankraščius, surašyti visa tai į CD, DVD plokšteles ir padėti ant lentynos – tegu sau guli, gal kada nors prisireiks. Teks atsakyti į klausimus – kas bus šios medžiagos naudotojas ir kiek gausiai jų bus, ar jiems bus prieinami ir patogūs įrankiai, kuriais per atstumą „čiupinės“ dokumentą.

Į elektroninę erdvę, palikdami praeityje popierių ir spaudos stakles, aktyviai keliasi ne tik žiniasklaida ar verslas, bet ir valdžios institucijos. Jungtinių Tautų ir Tarpparlamentinės sąjungos bendro projekto *Global Centre for Information and Communication Technologies in Parliament* 2010 metų ataskaitoje teigiama, kad 85 proc. pasaulio parlamentų pavyko pagerinti savo veiklą, suaktyvinti bendravimą su piliečiais naudojant įvairias interneto technologijas – nuo internetinių (angl. *online*) diskusijų, lankytojų balsavimų už vieną ar kitą pasiūlymą iki plenarinių posėdžių transliacijų³. Mums tai dabartis, skurdžiausioms šalims – ateitis, bet

¹ Scheeder, D. Digital Preservation and Parliamentary Libraries and Research Services. 26th Conference of IFLA Section for Libraries and Research Services for Parliaments. August 8, 2010. Prieiga per internetą: <<http://www.riksdagen.se/upload/Dokument/biblioteket/Donna%20Scheeder%20Digital%20preservation%20in%20Parliamentary%20Libraries%20and%20Research%20Services.pdf>>.

² Rifkin, J. *The Age of Access: The New Culture of Hypercapitalism Where All of Life Is a Paid-For Experience*. Putnam Publishing Group, 2001, p. 320.

³ World e-Parliament report 2010, prepared by the Global Centre for Information and Communication Technologies in Parliament. United Nations, 2010, p. 8. Prieiga per internetą: <<http://www.ictparliament.org/wepr2010>>.

ateitį nuo praeities skiria vos akimirka, todėl jau laikas rengti priemones ir metodus, kad būtų išsaugota ir dabarties parlamentarizmo istorija.

Apžvelgiant užsienio tyrinėtojų publikacijas šia tema tenka pastebėti, kad praktiškai nėra universalaus pobūdžio, viską apimančių darbų, paprastai juose nagrinėjamas kuris nors specifinis, autoriaus pasirinktas aspektas. Kaip labiausiai koncentruotą, įvairiapusį leidinių vertėtų išskirti 2002 m. Belgijos parlamente vykusio tarptautinio seminaro „Parlamentinės informacijos ir archyvų skaitmeninimas“ ataskaitą⁴. Šiame leidinyje publikuoti straipsniai susiję praktiškai su visų problemų spektru – nuo senųjų dokumentų skaitmeninių kopijų darymo iki bendravimo su rinkėjais elektroninėje erdvėje įrankių, pristatoma tiek Vakarų (Prancūzijos, Ispanijos, Norvegijos), tiek Rytų Europos (Lenkijos, Vengrijos, Rusijos) šalių patirtis ir joms išskylančios problemos.

Daugelyje šalių parlamentarizmo istorijos kaupimas ir viešinimas, tarp jų – ir skaitmeninimas, yra patikėtas parlamentinėms bibliotekoms. Keitho Cuninghame'o sudarytos *Guidelines for Legislative Libraries*⁵ nagrinėja praktiškai visus parlamentinės bibliotekos veiklos klausimus – nuo fondų kaupimo iki bendravimo su parlamentarais, bet paveldo skaitmeninimas ir informacijos publikavimas elektroninėje erdvėje yra viena iš svarbiausių šio leidinio temų.

Cui prodest? Kam tai naudinga?

Ši frazė skambėjo jau Romos senate, bet galima ją pakartoti ir šiame straipsnyje. Peržiūrint Jungtinės Karalystės ir JAV Kongreso dokumentacijos skaitmeninimo nuostatus, dažnai į akis krenta akcentuojama būtinybė prieš imantis bet kurio šio pobūdžio projekto prognozuoti jo būsimus rezultatus, praktinę naudą. Iš tiesų – kam mums to reikia ir ką mums tai duos?

⁴ Digitisation Of Parliamentary Information And Archives. Prieiga per internetą: <www.senate.be/doc/misc/30-05-2002-eng.pdf>, p. 120.

⁵ Cuninghame, K. *Guidelines for Legislative Libraries*. Mörlenbach, 2009, p. 136.

Akivaizdu, kad pirmiausia galima paminėti tradicinį argumentą – daryme atsargines kopijas paveldo išsaugojimo tikslais, ypač jeigu tai seni, pažeidžiami dokumentai. Šią motyvaciją galima papildyti istorikų, archyvarų ir kitų parlamentarizmo tyrinėtojų moksliniais interesais – taip suteiksime jiems geresnių galimybių pasiekti retus ar sunkiai prieinamus artefaktus. Tai pagrįsti ir svarbūs motyvai, tačiau būtų klaida ties jais sustoti.

Suskaitmeninti dokumentai galės atgal grįžti į politinį gyvenimą, o ne tik dūlėti archyvų fonduose. Juose bus lengviau ieškoti informacijos, cituoti juos ne iš atminties, o visų mėgstamu klavišų deriniu CTRL+C, CTRL+V. Taigi skaitmeninimas pajėgus išplėsti žinių bazę ne tik praeities tyrinėtojams, bet ir patiems parlamentarams, jų padėjėjams ir kitai politiškai aktyviai auditorijai.

Kol kas parlamentarizmo istorijos skaitmeninimas žengė į priekį tarsi atbulas – žiūrėdamas į praeitį, dešimtmečių ar net šimtmečių senumo dokumentus. Bet dabar daug parlamentinės veiklos dokumentų gimsta jau elektroniniu formatu ir, tapę įstatymais, iš karto virsta istorija. Jų tinkamas išsaugojimas ir pavertimas prieinamais – naujas skaitmeninimo veiklos horizontas, nes neaprašytas, užmirštas dokumentas istorijai neegzistuoja. Ne vien tik naujosios technologijos, bet ir didėjantis bendradarbiavimas tarp skirtingų šalių parlamentų darys poveikį tam, kaip bus kuriami dokumentai ir organizuojamas ilgalaikis jų saugojimas.

Galų gale parlamentarizmas neišsivaizduojamas be kovos už rinkėjo simpatijas, bendravimo su juo. Technologijos kasmet atveria vis naujus tokio bendravimo kelius – nuo jau pabodusio elektroninio pašto iki tiesioginių internetinių konferencijų su 10–15 nuošalaus kaimelio rinkėjų, kartu susėdusių prie kompiuterio vietinės bibliotekos viešosios interneto prieigos taške⁶. Ar šie laiškai ir pokalbiai turi mažesnę teisę į išlikimą nei XVIII a. pamfletai ir peticijos?

⁶ Viešųjų interneto prieigos taškų (VIPT) atidarymai Šilutės rajone. 2008 m. spalio 7 d. Prieiga per internetą: <<http://silute.kryptis.lt/main.php?parent=269&module=551&id=3422>>.

Skaitmeninimo metodai ir standartai

Nesiimkime nagrinėti konkrečių techninių įrenginių – skenerių, skaitmeninių fotoaparātų specifikacijų ar jų naudojamos programinės įrangos. Žinoma, lyderiaujantys skaitmeninimo centrai dirba su unikalia, ypatingų galimybių technika, naudoja specialiai tam sukurtą programinę įrangą, bet ir tiksliausias jų parametrų ir galimybių perpasakojimas nepadarys jų mums labiau prieinamų. Vis dėlto likusiame pasaulyje skaitmeninimo galimybės yra palyginti vienodos, kai kada tai atliekama net biuro organizacinės technikos lygio techninėmis priemonėmis, o naudojamos programinės įrangos srityje dominuoja *Adobe*⁷ korporacijos programinis paketas, kuriuo galima apdoroti ir kūrybiškai interpretuoti praktiškai viską – retušuoti pažeistą nuotrauką, sumontuoti diktofono ar vaizdo kameros įrašą ar sudaryti interaktyvią, gausiai animuotą laiko juostą.

Nors juridiskai Nacionalinę skaitmeninės informacijos infrastruktūros ir išsaugojimo programą⁸ (*National Digital Information Infrastructure and Preservation Program*) JAV Kongresas patvirtino tik 2000 m. gruodžio mėn., Kongreso biblioteka jau ir anksčiau buvo sukaupusi didžiulį įdirbį tiek parlamentarizmo istorijos, tiek bendro istorinio-kultūrinio paveldo skaitmeninimo srityje. Joje sukaupta patirtis yra viešai skelbiama įvairių skaitmeninimo gairių pavidalu ir faktiškai tampa neoficialiu standartu daugumai kitų tokio pobūdžio centrų. Galima drąsiai teigti, kad ir Lietuvoje šie standartai yra gerai žinomi suinteresuotiems tyrinėtojams bei specialistams ir pasitelkiami praktiniame darbe.

Bendradarbiaujant su daugeliu kitų valstybinių JAV institucijų, 2007 m. buvo sudaryta skaitmeninimo standartų kūrimo programa *Federal Agencies Digitization Guidelines Initiative* (FADGI), kurioje išskirtos dvi darbo grupės – statiniams objektams (*The Federal Agencies Still Image Digitization Working Group*) ir audiovizualiniams įrašams (*The Federal Agencies Audio-Visual Working Group*) skaitmeninti⁹.

⁷ Adobe Creative Suite. Prieiga per internetą: <<http://www.adobe.com>>.

⁸ Prieiga per internetą: <<http://www.digitalpreservation.gov>>.

⁹ Prieiga per internetą: <<http://www.digitizationguidelines.gov>>.

2010 m. rugpjūčio mėn. paskelbtose kultūrinio paveldo skaitmeninimo gairėse, skirtose rastrinio vaizdo objektams – rankraščiams, knygoms, nuotraukoms, įamžinti, smulkiai nagrinėjamos šios temos:

nejudrių vaizduojamųjų objektų skaitmeninis įamžinimas – ilgalaikiam saugojimui skirtų failų sukūrimas, vaizdo parametrai, skaitmeninimo priemonės ir aplinka;

spalvų valdymas, jų skiriamoji geba ir spalvinė temperatūra; pateikiami darbo proceso pavyzdžiai – kaip apdoroti vaizdą, jį apkarpyti, išryškinti;

suskaitmentų objektų aprašymas lydinčiais duomenimis – metaduomenimis (*metadata*), tam, kad ateityje galima būtų patogiai ir efektyviai rasti ir panaudoti sukauptą medžiagą;

aptariami failų formatai, rekomenduojami konkretūs sprendimai, kaip išsaugoti tam tikro tipo informaciją;

teikiamos rekomendacijos, kaip vadinti išsaugomus failus, taip pat patarimai dėl ilgalaikio saugojimo praktikos¹⁰.

Tiesą sakant, darbo fundamentalumas ir informacijos gausa gali nesunkiai paklaidinti mažiau patyrusį naudotoją. Glausčiau ir prieinamiau svarbiausi skaitmeninimo patarimai išdėstyti Nacionalinės archyvų ir įrašų administracijos (*National Archives and Records Administration*) skaitmeninimo gairėse¹¹. Jose surašytos paprastos ir praktiškos tiesos, kaip antai, kad tekstinius dokumentus tikslinga skenuoti ne mažiau kaip 200 dpi skiriamąja geba, bet rekomenduotina 300 dpi OCR¹² tekstui atpažinti, naudoti didesnę skiriamąją gebą restauruotinoms nuotraukoms,

¹⁰ Technical Guidelines for Digitizing Cultural Heritage Materials: Creation of Raster Image Master Files For the Following Originals - Manuscripts, Books, Graphic Illustrations, Artwork, Maps, Plans, Photographs, Aerial Photographs, and Objects and Artifacts. Prieiga per internetą: <http://www.digitizationguidelines.gov/guidelines/FADGI_Still_Image-Tech_Guidelines_2010-08-24.pdf>.

¹¹ NARA Guidelines for Digitizing Archival Materials for Electronic Access. Prieiga per internetą: <<http://www.archives.gov/preservation/technical/guidelines-1998.pdf>>.

¹² OCR – *Optical Character Recognition*, optinis teksto atpažinimas. Pasitelkus jį nuskaitytas dokumentas įrašomas ne kaip paveikslėlis, o kaip tekstas. Ši procedūra dažniausiai naudojama tam, kad suskaitmentintą tekstą būtų galima redaguoti ir jame atlikti paiešką.

vengti interpoliacijos. Nuskenuotus objektus išsaugoti *.tiff failų formatu, kuris leidžia užtikrinti geriausią atkūrimo kokybę.

Nors šis dokumentas publikuotas 1998 m. ir kai kurios jame aprašytos technologijos kiek senstelėjo, jo apibrėžta praktika veiksminga iki šiol. Štai ir kur kas vėliau – 2009-aisiais, Ilinojaus akademinių ir mokslinių bibliotekų konsorciumo sudarytose gairėse¹³ remiamasi ta pačia suskaitmenintų vaizdų archyvavimo metodika, kad sukauptą turinį būtų galima patogiau pasiekti ir juo disponuoti. Rekomenduojama tam pačiam saugojimo vienetui naudoti 3 skirtingos kokybės ir panaudojimo būdo failus:

Master file – pirminis, didelės skiriamosios gebos, *.tiff formatu išsaugotas failas, tiksliausiai atkuriantis originalą. Jį vėliau galima panaudoti spaudai, retušavimui, kitų išvestinių failų kūrimui. Dėl nesuspaustų duomenų jis tiksliausiai išsaugo sukauptą informaciją, tačiau užima daug vietos kompiuterinėse laikmenose, reikalauja daug procesoriaus resursų juo manipuluojant.

Access file – naudojimo failas, jis mažesnės apimties, skirtas peržiūrai, greitam spausdinimui, siuntimui elektroniniu paštu ar publikavimui internete. Jis kuriamas iš pirminio failo sumažinant jo skiriamąją gebą ir dydį, išsaugomas mažiau kokybišku *.jpeg formatu.

Thumbnail file – miniatūros failas, skirtas greitai peržiūrai, objekto pažinimui, pvz., kataloguose, duomenų bazėse. Jam būdingi iš tiesų maži gabaritai ir minimali spalvinė skiriamoji geba, todėl rekomenduojamas *.gif failo formatas, turintis tik 256 spalvas. To pakanka, kad būtų galima nustatyti jame pavaizduotą asmenį, objektą, pastatą, o prireikus detalesnės peržiūros ar spausdinimo bus naudojamas didesnis *.jpeg failas.

Kokių problemų iškyla skaitmeninant garsinį paveldą ir kokiomis priemonėmis ir metodais jos sprendžiamos, turbūt išsamiausia informaciją galima rasti 2005 m. vasario mėn. pradėto bendro Indianos ir

¹³ Guidelines For The Creation Of Digital Collections. Digitization Best Practices for Images and Text. Prieiga per internetą: <http://www.carli.illinois.edu/mem-prod/contentdm/guidelines_for_digitization.pdf>.

Harvardo universitetų projekto *Sound Directions: Digital Preservation and Access for Global Audio Heritage* dokumentacijoje¹⁴. Pagrindiniai šio projekto tikslai buvo: sukurti tinkamiausius standartus ir praktines rekomendacijas garso įrašų skaitmeninimui, abiejuose universitetuose vykdyti programas, kurios leistų tęsti tokio pobūdžio tyrimus, nedelsiant pradėti pavojingose būklėse esančių unikalių ir kultūriškai vertingų įrašų konservaciją. Publikacijoje kruopščiai aprašoma naudota garso atkūrimo ir kompiuterinė įranga, analoginio signalo konvertavimo į skaitmeninį procedūros, teikiami praktiniai patarimai. Kaip tinkamiausią garsinio paveldo išsaugojimui failų įrašymo formatą tyrinėtojai rekomenduoja nedaug kam girdėtą *.bwf (*Broadcast Wave Format*). Iš pirmo žvilgsnio tai atrodytų kaip diskutuotinas sprendimas, bet pasikapsčius šio formato „genealogijoje“ paaiškėja, kad jis puikiai suderinamas su *.wav (*Microsoft Wave*), taigi nereikalauja specialaus grotuvo, o pranašesnis tuo, kad leidžia savyje išsaugoti įrašą aprašančius metaduomenis¹⁵.

Sukauptos medžiagos ilgalaikio saugojimo užtikrinimas

Kompiuterinėse laikmenose informacija vis dar yra labai pažeidžiama ir gali būti gana lengvai prarasta. Be to, techninės ir programinės įrangos raida vyksta nuolat, ji greitai kinta ir sunku numatyti, kaip jau turimą elektroninę informaciją bus galima apdoroti po dvidešimt ar trisdešimt metų. Kaip užtikrinti, kad šiandien saugomus elektroninius dokumentus būtų galima perskaityti kompiuteriais ir programomis, kurie bus naudojami ateityje? Vienas iš sprendimo būdų – kopijuoti duomenis į naujas laikmenas kuo dažniau, nes jos per keletą metų tampa nebenuskaitomos techniškai arba pasensta morališkai. Tačiau greta to kyla dar vienas sunkumas – sukaupta informacija galima pasinaudoti tik turint

¹⁴ Casey, M., Gordon, B. *Sound Directions. Best Practices For Audio Preservation*, 2007. Prieiga per internetą: <http://www.dlib.indiana.edu/projects/sounddirections/papers/Pres-sent/sd_bp_07.pdf>.

¹⁵ *Specification of the Broadcast Wave Format (BWF)*, European Broadcasting Union, Geneva, 2011. Prieiga per internetą: <<http://tech.ebu.ch/docs/tech/tech3285.pdf>>.

atitinkamą programinę įrangą, o jai vėl savo ruožtu reikalinga speciali techninė įranga, kuri sensta ir genda lygiai taip pat greitai¹⁶.

Australijos Nacionalinio archyvo išleistose taisyklėse aprašoma ir nemažai kitų iššūkių. Skaitmeniniai įrašai gali būti prarasti dėl gamtinių ir technogeninių veiksnių, pavyzdžiui, gaisro, potvynio, įrangos gedimo, virusų ar kompiuterinių įsilaužėlių atakos. Elektroniniai dokumentai neretai apsaugomi slaptažodžiais, kodavimo algoritmais, kitomis duomenų apsaugos nuo nesankcionuoto panaudojimo priemonėmis, todėl netgi puikiai išsaugotas, visai nepažeistas įrašas gali būti faktiškai neprieinamas. Saugomas dokumentas taip pat gali būti mažai panaudotinas dėl to, kad prastai identifikuotas, nepakankamai aprašytas, todėl jo negali rasti potencialūs naudotojas. Pavienis išlikęs failas be konteksto, be jį papildančių ir „aptarnaujančių“ failų-priedų gali padaryti jo turinį beveik nesuvokiamą¹⁷.

Technikos senėjimo, failų formatų kaitos problemai spręsti yra siūlomos dvi pagrindinės strategijos – migracija ir emuliacija. Migracijos šalininkai pasisako už dokumento konvertavimą į naujesnius formatus, jeigu ankstesnysis jau paseno ir tapo nebenaudojamas, pavyzdžiui, senas *Microsoft Word 2.0* failas išsaugomas *Microsoft Word 2007* formatu ar paverčiamas *.pdf failu. Tačiau tai iškelia nemažai sunkumų – pirmiausia, tokios procedūros turėtų periodiškai kartotis ir reikalautų didelių darbo sąnaudų. Duomenų formato pasikeitimas gali pažeisti dokumento vientisumą – jo pirminę išvaizdą, struktūrą, net turinį. Bėgant laikui ir vykstant vis naujoms konversijoms galutinis dokumentas vis toltų nuo originalo¹⁸. Be to, galimos ir šiuos dokumentus konvertuojančio personalo klaidos – visa elektroninė informacija yra lengvai keičiama, redaguojama

¹⁶ Bradley, K. Defining Digital Sustainability. Prieiga per internetą: <<http://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3772/Bradley561.pdf?sequence=2>>.

¹⁷ Digital Preservation Policy. Preserving Archival Digital Records Transferred from Commonwealth Agencies, July 2009. Prieiga per internetą: <http://www.naa.gov.au/images/digital%20preservation%20policy_tcm16-41454.pdf>.

¹⁸ van der Hoeven, J., Lohman, Bram, Verdegem, Remco. Emulation for Digital Preservation in Practice: The Results. *The International Journal of Digital Curation*. 2007, issue 2, vol. 2, p. 123–132.

ma, todėl ar galime būti užtikrinti, kad ji nebus modifikuota ar dalis jos pašalinta kelių klavišų spustelėjimu?

Emuliacijos šalininkai siekia, kad elektroninių dokumentų panaudojamumas ateityje būtų užtikrintas išlaikant juos pirminiame, originaliame formate ir pasirūpinant, kad šių dokumentų tvarkymui skirta techninė ir programinė įranga būtų visuomet prieinama. Kaip to pasiekti – negi šimtmečiais laikant parlamento rūsyje visus kadaise naudotus kompiuterius? Vietoj jų galima pasitelkti emuliatorius – programas, kurios dirba šiuolaikiniame kompiuteryje, tačiau imituoja jau nebeegzistuojančių įrenginių darbą taip, kad senos programos ir jų duomenys jaučiasi „gimtoje“ aplinkoje. Emuliacijos pranašumas yra tas, kad ji leidžia perteikti originalią, pirminę skaitmeninio objekto išvaizdą, elgseną, valdymo būdus, o tai yra ne mažiau svarbu, kaip ir patys duomenys¹⁹. Be to, taupomos lėšos ir laikas – nereikia fiziškai įsigyti ir prižiūrėti techninių įrenginių, paveldo darbuotojams nereikia nuolat versti duomenų į naujus formatus, perrašinėti į naujas laikmenas.

Emuliacijos pritaikymo eksperimentai nuo 1999 m. atliekami Nyderlandų karališkojoje bibliotekoje, siekiant sukurti programinę aplinką, kuri leistų ateities kompiuteriuose naršyti mūsų laikais leistus interaktyvius CD, dirbti su internetinėmis publikacijomis. Siekiama užtikrinti, kad būsimas naudotojas galėtų naudotis visomis svarbiausiomis išsaugoto elektroninio dokumento funkcijomis – paieška, spausdinimu, garso ir vaizdo atkūrimo priemonėmis²⁰. Išsamiau apie emuliacijos pritaikymą parlamentarizmo istorijos skaitmeninimo praktikoje – skyrelyje apie parlamentinių interneto svetainių archyvavimą.

¹⁹ Miura, G. Pushing The Boundaries Of Traditional Heritage Policy: Maintaining Long-Term Access To Multimedia Content By Introducing Emulation And Contextualization Instead Of Accepting Inevitable Loss. Prieiga per internetą: <<http://archive.ifla.org/IV/ifla72/papers/091-Miura-en.pdf>>.

²⁰ Rothenburg, J. *An Experiment in Using Emulation to Preserve Digital Publications*. Amsterdam: National Library of the Netherlands, 2000, p. 74. Prieiga per internetą: <http://www.kb.nl/hrd/dd/dd_links_en_publicaties/nedlib/emulationpreservationreport.pdf>.

Prieigos prie sukauptų duomenų valdymas – duomenų bazės, metaduomenys

Olandų archyvistas Bertas Looperis teigia, kad tam tikra prasme archyvistas ar kitas asmuo, disponuojantis tiek dabarties, tiek praeities dokumentais, yra monopolistas – tik jam prieinami tam tikri unikalūs, reikšmingi jo šalies ar net visos Europos, pasaulio istorijos raštai ir popieriai. Iki paplintant komunikacinėms technologijoms, jo monopolija lėmė fizinės prieigos prie dokumentų galimybes ir taisykles. Klasikiniai tokios prieigos užtikrinimo būdai buvo aprašai, katalogai, kitos labiau specifinės priemonės, kuriomis vadovaudavosi tyrinėtojai, norėdami vėlgi fiziškai pačiupinėti, pavartyti saugomą medžiagą. Dabar ši monopolija išplito ir į skaitmeninę sferą. Atsiradus internetui, dominuojančiu darbo su dokumentu būdu tapo ne fizinis kontaktas su originalu, bet prisijungimas ir naršymas iš bet kurios pasaulio vietos pasiekiamoje duomenų bazėje, kur laikomos skaitmeninės kopijos. Iš esmės būsimos tyrinėtojų kartos daugeliu atvejų dirbs nebe su archyvais ir kolekcijomis, bet tik su prieiga prie jų²¹.

Kokia bebūtų įvairi moksle, versle, kitose gyvenimo sferose naudojamų duomenų bazių tipologija, veikimo principai, sudėtingumo laipsnis, joms visada keliami šie trys svarbiausi uždaviniai: duomenis saugoti, juos tvarkyti ir pateikti naudotojui, taip pat visus šiuos darbus atlikti maksimaliai veiksmingai. Iš paminėtų trijų užduočių turbūt svarbiausia – duomenų pateikimas naudotojui. Nedaug vertas duomenų bazės dydis, duomenų gausa joje, jeigu neįmanoma išpešti jums reikalingos informacijos.

Kokių galimybių, o kartu ir problemų, iškyla skaitmeninimo ir duomenų bazių sąlyčio taške? Akivaizdu, kad siektina skaitmeninimo rezultatus saugoti, valdyti ir analizuoti pasitelkiant duomenų bazes. Tačiau

²¹ European Centre for Parliamentary Research and Documentation. *Digitisation of parliamentary information and archives*. Brussels, 2002, p. 12–13. Prieiga per internetą: <www.senate.be/doc/misc/30-05-2002-eng.pdf>.

skaitmeninimo produktai daug kuo skiriasi nuo verslo informacijos, ir vienas tokių skirtumų – paprastai didelės failų apimtys. Tipinis komercinis įrašas, pavyzdžiui, prekės užsakymas, kažin ar užims kilobaitą – pirkėjo vardas, pavardė, telefonas, užsakytos prekės pavadinimas, prekės vienetų skaičius, bendra apmokėjimo suma, pristatymo vieta, pristatymo terminas – visur trumpi tekstai ar skaičiai. Tačiau kokybiškai nuskenuotas dokumentas, o tuo labiau garso ar vaizdo įrašas užims megabaitus ar net gigabaitus. Neapgalvotai juos kimšdami į duomenų bazę didelės naudos nepatirsime – ji užims didžiulius diskų masyvus, reikalaus begalės kompiuterio resursų, veiks lėtai, bus sudėtinga daryti atsargines kopijas kitose laikmenose. Net esant sparčiam interneto ryšiiui, jos naudotojams bus nepatogu naršyti – duomenys tinklu keliaus nepateisinamai ilgai.

Todėl svarbu tinkamai parengti duomenis dėjimui į tokias duomenų bazes – parinkti nedaug vietos užimančius failų formatus nuotraukų peržiūrai, audiovizualinius failus konvertuoti į srautinėms transliacijoms²² pritaikytus formatus. Ne mažiau svarbu skaitmeninimo produktus tinkamai aprašyti, kad duomenų bazėje būtų galima atlikti duomenų paiešką pagal kuo didesnę aktualių kriterijų kiekį – nuo failo vaizduojamo objekto iki skenerio ar kameros modelio, skaitmeninimą atlikusio darbuotojo ar paskutinės peržiūros datos.

Metaduomenys (pažodžiui – duomenys apie duomenis) yra struktūriškai apibrėžta informacija, kuri apibūdina, paaiškina informacinį išteklių, nurodo jo buvimo vietą arba kitokiu būdu palengvina jo suradimą, naudojimą arba valdymą²³. Jie tradiciškai buvo naudojami bibliotekiniškystėje ir tobulėjant technologijoms natūraliai išplito į skaitmeninimo

²² Srautinės transliacijos veiksmingos tuo, kad didelis garso ar vaizdo failas iš pradžių yra suspaudžiamas ir padalijamas į mažus duomenų paketus, kurie vienas po kito siunčiami naudotojui internetu. Gavėjo kompiuteryje jie surenkami, išskleidžiami ir atkuriami grotuvu. Norint peržiūrėti valandas trunkantį ir gal net klaidingai pasirinktą filmą jo nereikia atsisiųsti viso – su šia technologija jį galima žiūrėti praktiškai realiu laiku.

²³ Varnienė, R., Daugiala, R. Virtuali skaitmeninio paveldo sistema – atminties institucijų sąveikos pagrindas. Prieiga per internetą: <http://www.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/RVarnieneGDaugiala_Virtuali_skaitmeninio_paveldo_sistema2008101492515.pdf>.

sferą, palengvindami duomenų katalogavimą bei paiešką. Ir pasaulinė, ir lietuviška skaitmeninimo praktika aktyviai naudoja metaduomenis sukauptos medžiagos organizavimui remdamasi *DublinCore*²⁴ ir *XML* standartais²⁵.

Praktiškai kiekvienoje parlamentarizmo istoriją tiriančioje šalyje rasiame internetu prieinamų duomenų bazių, kuriose publikuojami su parlamentarizmu, politinės sistemos raida susiję skaitmeniniai dokumentai. JAV Kongreso biblioteka ir šioje srityje neužleidžia vienos iš lyderių pozicijų. Teoriniame lygmenyje jos tyrėjai plėtoja ir propaguoja darbo su metaduomenimis, aprašais, kitais duomenų valdymo įrankiais, standartus²⁶. Praktinėje veikloje – rengia ir publikuoja parlamentarizmo istorijai ir dabarčiai skirtas duomenų bazes²⁷. Jungtinėje Karalystėje paminėtinos: centralizuota duomenų bazė *Portcullis Archive Catalogue*²⁸, *British history online* parlamentarizmo sekcija²⁹, Vokietijoje – Miuncheno skaitmeninimo centras (*Münchener Digitalisierungs Zentrum* (MDZ)), viena iš didžiausių ir aktyviai besivystančių skaitmeninių kolekcijų Vokietijoje, sukaupti daugiau kaip 0,5 milijono dokumentų, prieinamų internetu³⁰.

Duomenų autentiškumo ir juridinės galios užtikrinimo problema

Dokumentų skaitmeninimas tampa iššūkiu parlamentams persvars-tyti savo tradicines procedūras. Šimtmečius popierius buvo įrodymų nešėjas, jame padėtas parašas ar antspaudas liudijo dokumento tikrumą ir

²⁴ Prieiga per internetą: <<http://dublincore.org>>.

²⁵ Prieiga per internetą: <<http://www.w3.org/standards/xml/core>>.

²⁶ Prieiga per internetą: <<http://www.loc.gov/library/digitalstandards.html>>.

²⁷ *A Century of Lawmaking for a New Nation: U.S. Congressional Documents and Debates, 1774–1875; Documents from the Continental Congress and the Constitutional Convention, 1774–1789; THOMAS: Legislation in Current Congress.* Prieiga per internetą: <<http://www.loc.gov/topics/content.php?subcat=55>>.

²⁸ Prieiga per internetą: <<http://www.portcullis.parliament.uk>>.

²⁹ Prieiga per internetą: <<http://www.british-history.ac.uk/subject.aspx?subject=6>>.

³⁰ Prieiga per internetą: <<http://www.digitale-sammlungen.de>>.

galią. Šiandien tenka susidurti su stebinančia dokumentų įvairove – nuo elementaraus tekstinio dokumento, statišku diagramų iki garso ir vaizdo įrašų ar interaktyvių aplinkų. Taip, visa informacija gali būti perkelta į skaitmeninį formatą, tačiau gresia problema, kad ne kiekvienas galės ją pasinaudoti be techninės paramos³¹.

Elektroninio, t. y. skaitmeninio parašo plitimas sukels nemažai kontraversišku situacijų elektroninių dokumentų archyvavimo srityje, ir parlamentams verta pradėti tam ruoštis. Jis patogus naudoti versle, bendraujant internetu su valdžios institucijomis, juo galima patvirtinti dokumento autentiškumą ar apriboti nepageidaujamų asmenų prieigą prie neviešintinos informacijos. Elektroninis parašas – duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis jų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiam asmeniui identifikuoti. Dokumentų pasirašymui elektroniniu būdu naudojamas skaitmeninis sertifikatas.

Tačiau ši technologija paremta dviejų virtualių raktų – viešojo ir privataus – deriniu. Ir privatus raktas turi išlikti privatus – jo savininkas tuo pačiu parašu gali patvirtinti tiek viešą užklausą Seimui, tiek stambų finansinį sandėrį ar testamentą sudarymą. Kaip tada būsiamam archyvistui atverti užšifruotą dokumentą arba įsitikinti oficialaus laiško autentiškumu?

Net jeigu koku nors būdu privatus raktas būtų paviešintas, susiduriame su kita problema – šiuo metu elektroninis parašas paprastai yra susietas su koku nors fizinių pavidalą turinčiu elektroniniu įtaisu, kuriame jis saugomas – specialia USB laikmena, asmens tapatybės kortelės mikroschema, mobiliojo telefono SIM kortele³². Net jeigu pririnktume dėžes šių prietaisų, kaip tai derės su internetinio archyvo koncepcija?

³¹ Digitisation Of Parliamentary Information And Archives. Prieiga per internetą: <www.senate.be/doc/misc/30-05-2002-eng.pdf>.p. 6.

³² Elektroninis parašas. Valstybinės mokesčių inspekcijos Elektroninio deklaravimo sistema. Prieiga per internetą: <https://deklaravimas.vmi.lt/Lt/Apie/Bendroji_informacija/Elektroninis_parasas.aspx>.

Organizaciniai sprendimai plečiant parlamentinės dokumentacijos skaitmeninimą

Natūralu, kad senų, retų, lengvai pažeidžiamų, didelę istorinę vertę turinčių dokumentų skaitmeninimą verta patikėti profesionalams, turintiems šio darbo patirties ir specialią įrangą. Bet ar tai turi galioti kiekvienam kasdienio naudojimo dokumentui? Iki skaitmeninės revoliucijos parlamentas buvo pajėgus pasirūpinti savimi – pakako raštininkų, vertėjų, spaustuvininkų, archyvarų. Kodėl dabar turėtų būti kitaip?

Šiuo klausimu vertinga naujausia Jungtinės Karalystės patirtis plečiant parlamentinės informacijos skaitmeninimą savo jėgomis. 2008 m. kovo mėn. abeji Jungtinės Karalystės Parlamento rūmai suderino bendrą dokumentą, pavadintą *Digital Preservation Strategy*³³. Jame apibrėžiami su parlamentine veikla susietų informacinių resursų skaitmeninimo tikslai, priemonės ir apimtys. Šie resursai skirstomi į 3 kategorijas:

dokumentus, iš karto sukurtus skaitmeniniu formatu;

tradicinius dokumentus, kurie į skaitmeninį formatą konvertuoti tam, kad būtų efektyviau panaudoti parlamentinio darbo veikloje, labiau prieinami ar ilgalaikio išsaugojimo tikslu;

atkurtus skaitmeninius dokumentus, kurie išliko tik analoginiu pavidalu – pvz., kompiuteriu parengti tekstai, kurie išliko tik spausdintine forma.

Skaitmeninis dokumentas traktuojamas kaip sudėtinis objektas, kurį sudaro ne tik jo turinys – tekstas, nuotrauka, bet ir jį aprašantys metaduomenys. Techniškai metaduomenys gali būti įdiegti į jais aprašomą objektą arba saugomi atskirai, svarbu, kad visuomet būtų išlaikomas nepertraukiamas ryšys tarp skaitmeniniu būdu sukurto ar suskaitmeninto dokumento ir jį apibūdinančių metaduomenų.

Lentelėje (35 p.) pateikiamas detalus veiksmų planas, kuriame pagal metus ir veiklos sritį suplanuoti būsiami darbai ir numatomi rezultatai,

³³ A Digital Preservation Policy For Parliament. Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/documents/upload/digitalpreservationpolicy1.0.pdf>>.

	2008–2009 m.	2009–2010 m.	2010–2011 m.	2011–2012 m.
Išsaugojimas	Technologijų auditas: įvertinti, kurios duomenų saugojimo technologijos jau pasenusios ir reikalauja keitimo Skaitmeninė „greitoji pagalba“: sukurti 50 TB talpos saugyklą duomenims, kuriems gresia galimas praradimas	Specifikacijų kūrimas: optimalių, naujų technologijų ir įrankių atranka Paveldo išsaugojimo užsakomųjų paslaugos: identifikuoti, kokie darbai turės būti atliekami pasitelkiant kitas įmones	Skaitmeninė saugykla: virtualaus archyvo sukūrimas, kur bus saugomi dokumentai, prieinami tiek visuomenei, tiek abiejų parlamento rūmų nariams	Bandomieji projektai: virtualaus archyvo užpildymas turiniu, resursų, kuriems gresia išnykimo pavojus, išsaugojimo darbai, įgūdžių ir patirties kaupimas
Skelbimas			Priemonių analizė: optimaliausių būdų, kaip padaryti saugyklą prieinamą elektroninėje aplinkoje, paieška	
Standartai	Poreikių identifikavimas: standartų, kurie neatsiliktų nuo pasaulinės informacinių technologijų raidos, paieška ir apibrėžimas. Duomenų išsaugojimo ir migravimo politikos suformavimas	Atviri dokumentavimo standartai: būdų išvengti grėsmių, susijusių su programinės įrangos pasenimu ir kaita, paieška, perdėtų išlaidų galimai duomenų migracijoms prevencija		
Įgūdžiai		Personalo įvertinimas: numatyti, kaip efektyviausiai gali būti panaudotas personalas ir jų turimi įgūdžiai	Mokymas: suteikti žinias ir įgūdžius, reikalingus darbu su skaitmenine saugykla ir į ją suplaukiančiu duomenų srautu	Laikino personalo pasitelkimas: per pirmus dvejus metus užtikrinti patikimą saugyklos darbą ir duomenų joje kaupimą

kaip antai skaitmeninių saugyklų sukūrimas, personalo parengimas, viešos priemonės prieš sukauptų resursų įgyvendinimas³⁴.

Po politinių sprendimų ėjo techniniai. Tą patį 2008 m. kovo mėn. priimtos skaitmeninio gairės³⁵, skirtos ne mokslininkui-archyvistui, o pirminės grandies parlamentinių institucijų darbuotojui, atliekančiam kasdienį raštvedybos ar informacijos analizės darbą. Šie žmonės nedirba su retais parlamentarizmo istorijos paminklais, tačiau būtent jie gali kurti žymią skaitmeninio produkto dalį.

Gairėse pažymima, kad su parlamentarizmo istorija susietų dokumentų skaitmeninių kopijų kūrimas gali būti naudingas daugeliu tiek mokslinių, tiek utilitarinių aspektų. Anksčiau tik popieriuje buvusi informacija tampa prieinama per internetą, ypač plačiai auditorijai. Elektroniniame dokumente kur kas lengviau atlikti paiešką ir senesius dokumentus tampa taip pat patogiau naudoti, kaip ir sukurtus kompiuteriu. Kopijų kūrimas leidžia apsaugoti svarbius ar istoriškai vertingus dokumentus nuo fizinio nusidėvėjimo ir apgadinimo juos naudojant; padeda atlaisvinti erdvę, kurią parlamentarų biuruose užima analoginiai spaudiniai ir dokumentai.

Lygiai tokio pat racionalaus požiūrio siūloma laikytis nusprendžiant, ką skaitmeninti pirmiausia, ką vėliau, o ko galbūt atsakyti. Siūloma iš pradžių įvertinti, kokių dokumentų reikia naudotojams ir kaip jie juos gali pasiekti, kiek iš viso gali būti potencialių vieno ar kito dokumento naudotojų, ir kaip ilgai šis dokumentas gali būti reikalingas. Rekomenduojama atsižvelgti ir į skaitmeninamo originalo būklę. Kadangi skaitmeninimas neišvengiamai susijęs su lėšų ir darbo laiko sąnaudomis, siūloma įvertinti, ar jis gali būti atliktas savo pačių jėgomis, ar reikės samdyti kitą darbuotoją, taip pat prognozuoti trukmę, kurią užims šio projekto įgyvendinimas.

Kad atliktas darbas nepasimestų tarp kitų dokumentų, siūloma iš anksto apgalvoti, kaip galutinis produktas bus įtraukiamas į egzistuojančias parlamento sistemas, pvz., jo žiniatinklio centrą³⁶, bibliotekas ir archyvus, parla-

³⁴ Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/documents/upload/strategy-road-map-final-public.pdf>>.

³⁵ Digitisation Guidelines, 2008, p. 8. Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/documents/upload/digitisation-guidelines.pdf>>.

³⁶ Prieiga per internetą: <<http://parliamentlabs.wordpress.com>>.

mento tinklą. Neapeinami ir techninio pobūdžio klausimai: kokia skiriamoji geba reikalinga dokumento skenavimui, kiek vietos galutiniai produktai užims duomenų saugyklose, ar tekstai turi būti pritaikyti kompiuterinei paieškai, kokia bus nuotraukų ir kitų grafinių objektų aprašymo ir nuorodų sistema.

Skaitmeninimo produktai skirstomi į dvi kategorijas – kopijas darbiniam naudojimui ir ilgalaikiam saugojimui skirtas aukštos kokybės kopijas. Darbinės kopijos daromos standartiniais biuro skeneriais ar skaitmeniniais fotoaparatais ir skirtos įrašyti į tinklo diskus ar išsiuntinėti elektroniniu paštu darbo grupėms. Jos neturi išliekamosios vertės, todėl bus ištrinamos, kai tik taps nereikalingos. Atitinkamai joms keliami reikalavimai, kurių esmę sudaro bendro darbo patogumas, vietos diske ir elektroninio pašto dėžutėse taupymas. Skenuotiems ir fotografuotiems objektams rekomenduojama 300 dpi skiriamoji geba, to pakanka tiek įprastiniam skaitymui, tiek automatizuotam teksto atpažinimui OCR priemonėmis, patariama skenuoti juodai baltu režimu, kad būtų dar labiau sumažinta failų apimtis, išsaugoti juos „ekonomiškais“ *.jpeg ir *.pdf formatais.

Aukštos kokybės ilgalaikiam saugojimui skirtoms kopijoms keliami kiti reikalavimai – skenuoti ne mažesne nei 600 dpi skiriamąja geba, rezultatus išsaugoti *.tiff failų formatu, kuris, skirtingai nuo jpeg, galinčio atkurti tik 64 tūkst. atspalvių, leidžia išsaugoti praktiškai neribotą spalvų kiekį (16,7 mln.). Istoriskai svarbių ir trapių dokumentų iš viso nerekomenduojama skenuoti standartiniais biuro ar industriniais skeneriais, o fotografuoti juos skaitmenine kamera ir prireikus kreiptis konsultacijos į parlamento archyvo specialistus³⁷.

Virtualios parodos ir kolekcijos

Kaip jau apibrėžta įvade, skaitmeninių technologijų pritaikymas parlamentarizmo istorijai neturėtų apsiriboti vien tik paveldo objektų išsaugojimu elektroniniu formatu, bet ir propaguoti tai, kas sukaupta, daryti ją prieinamą pačioms įvairiausioms auditorijoms.

³⁷Digitisation Guidelines, 2008, p. 5. Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/documents/upload/digitisation-guidelines.pdf>>.

Šią istoriją sudaro ne tik posėdžių stenogramos, protokolai, priimtų įstatymų originalai ar nuorašai. Politinis gyvenimas vyksta tam tikroje realioje architektūrinėje erdvėje – parlamento pastate (pastatuose). Dažnai šie pastatai turi turtingą istoriją, yra vertingi architektūriškai, juose sukauptos istorijos paminklų ar meno objektų kolekcijos. Skaitmeninės technologijos tai, kas anksčiau buvo prieinama tik išrinktiesiems, politiniam elitui, gali padaryti prieinamą kiekvienam, nesvarbu, kur jis gyventų. Dar geriau – kiekvienas gali rinktis individualų, patogiausią ekskursijos laiką ir tempą.

Suprantama, kad Jungtinės Karalystės Parlamentas su jo daugelio šimtmecių istorija ir turtingiausiu istoriniu bagažu puikiai pasinaudoja tokia galimybe skleisti informaciją apie save, pritraukti susidomėjusius. Parlamento svetainėje tam yra skirta viena iš reikšmingiausių rubrikų³⁸ (žr. 1 iliustraciją). Greta informavimo apie tiesioginio apsilankymo parlamente galimybes, taisykles ir terminus, renginių ir parodų anonsus, yra parengta nemažai virtualių ekskursijų. Susipažinę su nesudėtingais valdymo įrankiais, jūs, kaip tipiniame kompiuteriniame žaidime, galėtumėte pasivaikščioti po daugelį patalpų, iš arčiau pasižiūrėti į žymių politikų statulas ar senovinius baldus. Jei kam nepakaktų tik gražių paveikslėlių, daugelyje šių virtualių erdvių galėtų rasti internetinių nuorodų į straipsnius apie šių salių istoriją, jose saugomas istorines vertybes, architektus, kurie jas rekonstravo. Kai kurių komitetų salėse galima peržiūrėti vieną kitą vaizdo įrašą apie visai neseniai čia vykusius debatus.

Audiovizualinėje parlamento svetainės dalyje *Watch and Listen*³⁹ sukaupti videoturai po parlamentą, kur jo istoriją pristato jau nebe kompiuterinis pasivaikščiojimų simulatorius, bet gyvas gidas. Jeigu esate per daug užimtas, kad galėtumėte nuolat žiūrėti į kompiuterio ekraną, galite rinktis tik įgarsintas paskaitas apie parlamento istoriją ar šiandienos aktualijas.

Žinoma, tokio pobūdžio pasivaikščiojimai ar paskaitų klausymas daugiau skirti pirmiems apsilankymams, tai auditorijai, kuri dar tik susidaro pirmus išpūdžius apie parlamento veiklą. Aktyviai įsitraukusiam į

³⁸ Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/visiting>>.

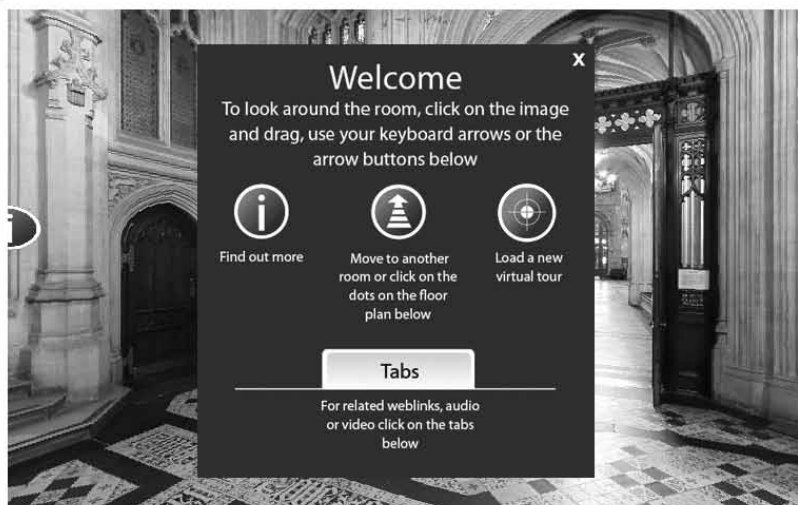
³⁹ Prieiga per internetą: <<http://www.parliament.uk/about/podcasts/>>.

1 iliustracija

You are here: Parliament home page > Visiting > Online tours > Interactive map of Parliament > Committee Rooms

Online tours
Interactive map of Parliament
Commons Chamber
Lords Chamber
Clock Tower
Westminster Hall
Central Lobby
Committee Rooms
Lords Visitor Route
Lords Library
House of Commons Library
St Stephen's Hall and Chapel Cloister
Victoria Tower
Basement
Portcullis House
Video and audio transcripts

Committee Rooms



The Lower Waiting Hall



politinį gyvenimą turbūt aktualesnė *Parliament TV* rubrika, kur galima tiesiogiai stebėti Bendruomenių ar Lordų rūmų posėdžius arba susirasti rūpimo posėdžio vaizdo įrašą elektroniniame archyve⁴⁰.

Tiek JAV Kongreso Atstovų rūmų⁴¹, tiek Senato⁴² ar net jų atskirų padalinių⁴³ internetinėse svetainėse galima rasti nemažai medžiagos apie šią parlamentinių institucijų praeitį, paprastai ji sutelkta skyreliuose *Art & History*. Publikuojami istoriniai straipsniai apie žymias asmenybes, pačios institucijos istoriją, statistiniai duomenys apie par-

⁴⁰ Prieiga per internetą: <<http://www.parliamentlive.tv>>.

⁴¹ Prieiga per internetą: <<http://www.senate.gov>>.

⁴² Prieiga per internetą: <<http://www.house.gov>>.

⁴³ Prieiga per internetą: <<http://clerk.house.gov>>.

lamentinę veiklą tam tikru laikotarpiu. Tačiau paminėtose svetainėse dominuoja tradicinio pobūdžio, statiškas informacijos pateikimas. Gyviau atrodo specialiai bendravimui su plačiąja publika skirtas portalas *Visit the Capitol*⁴⁴. Nors pradinis puslapis pasitinka lankytoją santūriai, pakankamai konservatyviu dizainu, jame yra virtualių parodų skyrelis, kuriame gauna progą pasirodyti daugelis modernių skaitmeninio ir vizualizacijos technologijų. Interaktyvioje laiko juostoje galima naršyti Kongreso ir visos šalies istoriją. Pasirinkus tam tikrą istorinį periodą ir spustelėjus ant sudominusio portreto, nuotraukos, dokumento, galima perskaityti jo aprašą, apie naujesnius laikus išklausti garso įrašą ar peržiūrėti trumpą reportažą. Jeigu pasirinktume seną rankraštinių dokumentą, jį galėtume ne tik peržiūrėti iš arčiau, bet ir gauti jo transkripciją spausdintiniu tekstu.

Sakytinės parlamentarizmo istorijos ir vaizdo įrašų skaitmeninimas

2004 m. buvo pradėta JAV Kongreso Atstovų rūmų sakytinės istorijos programa⁴⁵ (žr. 2 iliustraciją), kurios tikslas padaryti šią paveldo rūšį prieinamą tiek Kongreso nariams, personalui, tyrinėtojams, tiek ir plačiajai auditorijai. Joje siekiama įrašyti pačių įvairiausių darbuotojų, kaip antai Kongreso narių padėjėjų, komitetų darbuotojų, pagalbinio personalo, net šeimų narių prisiminimus. Taip pat įrašomi pokalbiai ir su tam tikrais parlamentarais. Įrašytuose interviu rasime detalai atkurtus kelių dešimtmečių senumo įstatymų leidybos procesus ir procedūras, asmenybių likimus ir politinius anekdotus, kitus Kongreso vidaus gyvenimo aspektus.

Sukaupți čia dirbusių žmonių prisiminimai teikia galimybę šiandienos Kongreso personalui susipažinti su praktika, galiojusia šioje institucijoje praityje, jie gauna tam tikros informacijos, galinčios būti aktualia ir dabarties sprendimams. Kuriant šį resursą tarp daugelio tikslų buvo ir

⁴⁴ Prieiga per internetą: <<http://www.visitthecapitol.gov>>.

⁴⁵ Prieiga per internetą: <<http://oralhistory.clerk.house.gov>>.

2 iliustracija

Oral History

OF THE U.S. HOUSE OF REPRESENTATIVES

• More Information • Search GO •



SEPTEMBER 11, 2001

DONNALD K.
ANDERSON
1960–1995JOE BARTLETT
1941–1944; 1945–1979BILL GOODWIN
1953–1955ARVA MARIE JOHNSON
1974–2007

Introduction

Interviewees

siekis stiprinti susidomėjimą JAV Kongreso Atstovų rūmų istorija, aktyvinti jos studijas.

Sakytinės istorijos interviu įrašomi naudojant garso ir/arba vaizdo įrangą. Projekto vykdytojai greta paties įrašo taip pat daro tekstines pokalbio transkripcijas, sutrumpintus pokalbio reziumė. Sukaupti garso ir vaizdo įrašai publikuojami *Center for Legislative Archives at the National Archives and Records Administration (NARA)*, *Kongreso bibliotekoje*, taip pat projekto svetainėje.

Kaip šio projekto, taip ir daugelio kitų garso ir vaizdo įrašų sudarinėjimui praktiniame darbe vadovaujasi Sakytinės istorijos asociacijos⁴⁶ dar 1989 m. išleistomis ir periodiškai (2000, 2009 m.) atnaujintomis gairėmis. Aptarkime svarbiausius jų akcentus.

Prieš garso įrašo darymą rekomenduotina suplanuoti išankstinį susitikimą su interviu respondentu, kuriame būtų pristatyti interviu organizavimo tikslai, apibūdintos būsiamame garso įrašė aptariamoms temoms ir

⁴⁶Prieiga per internetą: <<http://www.oralhistory.org>>.

klausimai, suplanuotas pats garso įrašymo procesas. Šio susitikimo metu asmeniui, iš kurio imamas interviu, turėtų būti išaiškinta, ko iš jo tikimasi, nurodytos jo teisės redaguoti interviu turinį, riboti tam tikros medžiagos skelbimą, užtikrinti, kad įrašai išliktų neskelbtini ir konfidencialūs, kol jų autorius neduos galutinio sutikimo juos skelbti.

Interviu turėtų būti imamas tylioje patalpoje su minimaliais foniniais triukšmais, vengiama kitų išorinių trikdžių. Interviu imantis asmuo pokalbio įrašą turėtų pradėti nuo įvadinės informacijos – paminėti respondento vardą ir pavardę, nurodyti, kada įrašomas pokalbis, kur jis vyksta, kokia pagrindinė jo tema, taip padėdamas jam susikoncentruoti, prisiminti numatytus pokalbio tikslus. Abi šalys turėtų iš anksto susitarti dėl pokalbio trukmės.

Nors tam tikra improvizacija, tiriamieji klausimai interviu metu gali būti naudingi ir produktyvūs, vis dėlto pagrindinė pokalbio tema turėtų laikytis iš anksto numatytos vagos. Įrašą darantys asmenys turi gerbti pasisakančiojo teisę vengti diskutuoti tam tikromis temomis arba kai kuriais atvejais net išlikti anonimiškais. Interviu pabaigoje rekomenduotina gauti respondento raštišką sutikimą perduoti įrašytą medžiagą archyviniam saugojimui⁴⁷.

Parlamentinių interneto svetainių archyvavimas

JAV Kongreso skelbiamai informacijai internete archyvuoti buvo įsteigtas projektas MINERVA (santrumpa iš *Mapping the INternet Electronic Resources Virtual Archive*)⁴⁸. Šiuo metu šiame virtualiai prieinamame archyve saugomos 107-ojo (2001–2002 m.) ir 108-ojo (2003–2004 m.) JAV Kongreso narių internetinių svetainių kopijos, iš viso 1 162 saugojimo vienetai. Ankstyvesnėms kolekcijoms jos surinktos atlikus vienkartinį sinchronizuotą visų svetainių kopijavimą, pvz., visų 107-ojo

⁴⁷ Prieiga per internetą: <http://www.oralhistory.org/wp-content/uploads/2009/10/OHA_principles_standards.pdf>.

⁴⁸ Prieiga per internetą: <<http://lcweb2.loc.gov/diglib/lcwa/html/lcwa-home.html>>.

Kongreso narių svetainės išsaugotos 2002 m. gruodžio 12 d.⁴⁹ Tame pačiame projekte sukauptos 2000–2008 m. JAV vykusių prezidento, Kongreso narių, gubernatorių rinkimų svetainės, iš viso apie 11 120 saugomų svetainių kopijų. Į kolekciją įeina ne tik pačių rinkimų dalyvių, bet ir susijusių organizacijų – remiančių partijų, rinkimų štabų, šalininkų ar rinkimus stebinčių grupių svetainės. Vėlyvesnėse kolekcijose jau galima matyti nebe vienetinį laiko pjūvį, bet daug tos pačios svetainės versijų, atsekti, kaip ji kito laike, pvz., 2007–2008 m. intervale saugomos 86 skirtingų datų <http://www.barackobama.com> svetainės kopijos.

Kiekviena kolekcija organizuota duomenų bazės principu, ją galima naršyti pagal 3 kategorijas – temą, pavardę ir organizacijos pavadinimą. Duomenų bazės naudotojas iš karto mato svarbiausią statistiką, pavyzdžiui, 2008 m. rinkimų kolekcijoje galima rinktis iš 1 806 temų, 1 298 pavardžių ir 2 189 pavadinimų⁵⁰. Taip pat galima naudotis paieška – rūpimo dalyko ieškoti tuo metu naršomoje duomenų bazėje arba iš karto visose kolekcijose.

Smulkiau aptarkime kolekcijos kaupimo principus ir panaudotas priemones. Duomenys kaupiami tiesiogiai bendradarbiaujant su svetainių savininkais – kandidatais, partijomis, organizacijomis, gavus jų sutikimą. Vykdamt projektą siekiama surinkti visą programinį kodą, iliustracijas, svetainėje publikuotus dokumentus ir kitus failus tam, kad būtų atkurta kuo tikslesnė originali svetainė. Išsaugomi visi techniniai metaduomenys, kaip antai naršymo data ir laikas, atsako trukmė. Data ypač svarbi vėliau nustatant skirtingas svetainės versijas. Surinkti duomenys saugomi tiksliai tokie, kokie buvo gauti, HTML kodas ir failų formatai nėra modifikuojami⁵¹.

Kita proceso stadija – pateikti surinktą medžiagą naudotojui ir, pagaudautina, kuo tiksliau atkuriant to laiko išvaizdą ir pojūčius. 2001–2002 m. svetainės buvo kuriamos visai kitoms interneto naršyklių pro-

⁴⁹ Prieiga per internetą: <<http://lcweb2.loc.gov/diglib/lcwa/html/107th/107th-overview.html>>.

⁵⁰ Prieiga per internetą: <<http://lcweb2.loc.gov/diglib/lcwa/0008-browse?list=names&start=A>>.

⁵¹ Prieiga per internetą: <<http://www.loc.gov/webarchiving/technical.html>>.

gramoms ir versijoms negu naudojame dabar ir tuo labiau naudosisime po 10 metų. Šiai problemai spręsti MINERVA projekto vykdytojai remiasi anksčiau aprašytu emuliacijos metodu, senųjų svetainių atkūrimui naudojami specialų programinį įrankį *Wayback*. Iš esmės tai yra perdirbtas ir patobulintas *The Internet Archive Wayback Machine* variantas. Dar 1996 m. visuomeninė pelno nesiekianti organizacija *Internet Archive*⁵² pradėjo kaupti, archyvuoti svetainių kopijas. Senų svetainių atkūrimo besikeičiančia programine įranga problemai kasmet tampant vis aktualesnei, buvo parengtas įrankis, galintis pakankamai tiksliai atkurti tuometinį archyvuotų kopijų vaizdą – iliustracijoje (žr. 3 iliustraciją) galime palyginti 1996 m. (kairėje) ir 2011 m. (dešinėje) Jungtinės Karalystės ir JAV Atstovų rūmų interneto svetainių vaizdą.

3 iliustracija



⁵² Prieiga per internetą: <<http://www.archive.org>>.

Išvados

Intensyvi skaitmeninimo techninės įrangos pažanga sudaro prielaidas plėsti jos taikymą fiksuojant ir tiriant parlamentarizmo istorijos paminklus, o plintanti parlamentinės veiklos, tarpparlamentinio bendradarbiavimo, bendravimo su rinkėjais ir interesų grupėmis formų įvairovė kelia naujus uždavinius skaitmeninant jau sukauptą paveldą ir fiksuojant kuriamą šiuo metu.

Galima konstatuoti, kad praktiškai jau nusistovėjo pasauliniu mastu bendri statinės vaizdo medžiagos (tekstinių dokumentų, nuotraukų, piešinių) skenavimo ir fotografavimo standartai ir metodika, bet audiovizualinio paveldo fiksavimo srityje vis dar vyksta pakankamai aktyvi optimalių sprendimų paieška. Tęsimas skaitmeninių turinių aprašančių metaduomenų sistemos tobulinimas ir plėtra, bet iš esmės jis vyksta remiantis jau gerai žinomais *Dublin Core* ir *XML* standartais.

Tuo pat metu išlieka aktualios ir tradiciškai skaitmeninimui būdingos problemos – kompiuterinėse laikmenose sukauptos informacijos ilgalaikio saugojimo, turinio autentiškumo garantavimo, kiek įmanoma tikslesnio atkūrimo iš skaitmeninių kopijų uždaviniai.

Parlamentinės veiklos plėtra į elektroninę erdvę ir pasaulinį tinklą, perėjimas nuo popierinės prie elektroninės raštvedybos iškelia nemažai naujų iššūkių parlamentinės veiklos produktų ir paminklų išsaugojimo srityje. Skaitmeniniu pavidalu sukurti dokumentai, internetinių svetainių puslapių medžiaga, virtualių transliacijų ir vaizdo konferencijų įrašai tampa parlamentarizmo istorijos tyrimo objektais, todėl reikia pasirūpinti tinkamu jų išsaugojimu.

Pastebėtina tendencija, kad didėja skaitmeninių parlamentarizmo istorijos turinių kuriančių žmonių grupė – greta profesionalių skaitmenintojų nemažai skaitmeninių produktų kuria asmenys, tiesiogiai dirbantys parlamentinėje sferoje, – nuo pačių parlamentarų iki juos aptarnaujančio techninio personalo.

Tebelieka aktuali efektyvios prieigos prie suskaitmeninto parlamen-

tarizmo paveldo problema tiek mokslininkui profesionalui, siekiančiam iš internetu pasiekiamų duomenų bazių gauti kokybiškas kopijas, tiek ir istorija besidominčiai visuomenės daliai, moksleiviams, studentijai, kuriems būtų įdomūs apibendrinti, kūrybiškai interpretuoti skaitmenimo produktai – vizualizacijos, virtualios ekskursijos, internetinės šviečiamosios garso ir vaizdo transliacijos.

DIGITIZATION OF PARLIAMENTARY HISTORY: PROBLEMS AND SOLUTIONS

VIGINTAS STANCELIS

Summary

Keywords: digital preservation; information and communication technologies; e-parliament; parliamentary history; databases; metadata; Internet archive.

Standards and methodology for static visual material digitization (textual documents, photographs and drawings) become worldwide unified more than decade ago, but search for optimal solutions how to capture and preserve an audiovisual heritage is still undergoing. Research how to improve collected data description and handling continues as well, but main principles are based on already well-known Dublin Core and XML standards framework. At the same time, remains unsolved one of oldest problems of digitization – ensure that the digitized information, stored in computerized form will be available after long-term storage. It means not only physical integrity of kept data, but guaranteeing the authenticity of the content, providing appropriate hardware, software and skills to manipulate them in future.

Continuous progress of computer hardware and digitization software allows

expand work on parliamentary history research and conservation into new areas. Spreading of parliamentary activity over Internet and electronic mass media, inter-parliamentary cooperation, contemporary ways of communication with voters and interest groups brings good possibilities and intriguing challenges at same time.

Parliamentary work expansion in the virtual space and a global network, the transition from paper based to electronic documents requires creating methods and means timely and accurate preserve this form of heritage. Digitally created documents, Web pages of parliaments, online broadcasts and video-conferencing records becomes an object of parliamentary history and needs not only be to preserved but delivered to concerned audiences, like archivists, historians, teachers and school students.

Įteikta 2011 m. spalio 11 d.